

# Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ  
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ



ΕΤΟΣ (ΜΓ')

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 484

ΙΟΥΛΙΟΣ-ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1994

1952 - 54  
† ΕΥ. Α. ΦΑΚΑΤΣΕΛΗΣ  
1952 - 1973  
† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ  
1956 - 1991  
† ΔΗΜ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ  
1986  
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

# ΠΙΣΤΙΩΙ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

## ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ  
Ίδιοκτησία - Έκδοσις - Διεύθυνσις  
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΗΜΟΣΘΕΟΥΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ  
ΝΙΚΟΣ ΤΕΝΤΑΣ  
ΚΩΝ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ  
ΓΙΩΤΑ ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ  
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΝΔΡΩΝΗΣ  
ΜΑΡΙΑ ΜΙΧΑΗΛ-ΔΕΔΕ

### ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

(Έτησίαι)

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΔΡΧ. 2500  
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΔΟΛ. 40  
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 500



ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝΤΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΧΡΥΣ. ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσσαλονίκη)  
ΚΩΣΤΑΣ ΝΙΚΑΣ (Νεάπολις Γαλιτίας)  
ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ (Θεσσαλονίκη)  
ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ (Πάτρα)  
ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ (Χαλκίδα)

Έμβάσματα "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ". Όδος Μελετίου Γεωγράφου 53 45 333 Ίωάννινα Τηλ. (0651) 26659

## Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελ.
<b>Γεωργίου Δ. Κόκκινου:</b> 'Η Ντροπή! (κύριο άρθρο)	49
<b>Μανώλη Μαρκάκη:</b> 'Ο Karl Jaspers καί ή φιλοσοφία τής ύπάρξεως (μελέτη)	50
<b>Δ. Γαλάνη:</b> Κατά τή Γένεση (ποίημα)	57
<b>Δημήτρη Ι. Καραμβαλη:</b> 'Εμείς οι ποιητές. (Ποίημα)	58
<b>Γιώργου Παπαστάμου:</b> 'Από τò "Μηδέν στο άπειρο" στον πόνο του Μίσκιν (δοκίμιο)	59
<b>Μανώλη Πράτσικα:</b> Τò τέλος του οίκου τών "Άσερ του Στήβεν Μπέρκοφ. από τò Θέατρο του νότου (Κριτική Θεάτρου)	63
<b>Γεωργίου Δ. Κόκκινου:</b> 'Ο Πατήρ Διονύσιος, ό Δημήτριος Βακάλης, ό 'Ιωάννης Τσοκάνης (Νεκρολογία)	64

### Δ/ΝΣΕΙΣ:

Κεντρικών Γραφείων: Γ.Δ. Κόκκινος Μελετίου Γεωγράφου 53 45 333 Τηλ. (0651) 26659 Fax 24231  
'Αθηνών: Διτηγ. Γραφείο Κων. Δ. Κόκκινου Ίπποκράτους 4-10679 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 3613379  
Τυπογραφείο: Έλ. Θεοδωρίδη, Βαλαωρίτου 25 45 333 Ίωάννινα - Τηλ. 77358

## Η ΝΤΡΟΠΗ !

Μιά θλιβερή επέτειος, ένα μελανό σημείο για τόν Έλληνισμό, ένα Ιστορικό συμβάν καλείται ή Ιστορία να προσθέση σ' αυτό πού διαμόρφωσε την οντότητα του Έλληνισμού ανά την χωροχρονική οίκουμένη.

Πολλά άρνητικά μάθαμε από την Ιστορία μαζί με πολλά άλλα γεγονότα που ανταποκρίνονται στο όνομα της Ελλάδος. Αυτό όμως τό ζήσαμε, τό αισθανόμαστε και μάς βαρύνει σέ μία περίοδο, όπου τό όνομα του Έλληνα δέν ανταποκρίνεται στην παρουσία μας, τόσο μέσα στην Εύρώπη, όσο και στον κόσμο.

Η Κύπρος, μέρος της πατρίδος μας, από τότε πού άπελευθερώθηκε από ένα βαρύ ζυγό ενός "Πολιτισμένου" κράτους, υπήρξε μάρτυς ενός έθνους τελόν υπό παρακμήν, ενώ ο Γολγοθάς της άπετέλεσε όρόσημο ενός δεύτερου μεσαίωνα.

Ποιά είναι ή νέα τάξη πράξη πραγμάτων; Τι είναι ο πολιτισμένος και ο ελεύθερος κόσμος; Άς άφήσουμε την Ιστορία να τόν κρίνη

Εμείς θα θέλαμε να σταματήσουμε με ειλικρίνεια αυτή τή φορά μπροστά στα μνημεία τών πεσόντων, χωρίς να πτύσουμε στους τάφους των, δίχως άκόμα ν' άρκεθούμε στις σειρήνες τών πολιτικών και οίκονομικών σκοπιμοτήτων, πού διαστρέβλωσαν την οντότητά μας.

Άς θυμηθούμε αυτό τό αξιόλογο τμήμα του Έλληνισμού και άς επικοινωνήσουμε με τόν πνευματικό μας κόσμο, αναμένοντες μία πρωίαν, ελεύθεροι, άφ' ενός μέν από τους Τούρκους, άφ' έτέρου δέ από τόν έλεγχο της σκέψης, πού τόσο επιτυχώς μάς επέβαλε ο ίταμός και άνάθιος της εθνικής μας Ιστορίας Πολιτικός κόσμος.

Παραδειγματιζόμενοι ίσως από την άπρόσκοπτη ένωση τών δύο Γερμανών και άναλογιζόμενοι από τό έρεισμα του Κυπριακού δημοψηφίσματος, λαμβάνοντας υπ' όψιν την ύποχωρητικότητα της Έλληνικής πλευράς, άς δούμε λοιπόν και άς συγκρίνουμε την τύχη τών δύο Γερμανών και αυτή της Ελλάδος και της Κύπρου.

Η θλίψη μας, άς συναντήση τά δάκρυα τών μαυροφορημένων μητέρων και χηρών, και άς δημιουργήσουμε τό αίσθημα ένοχής και ντροπής κάθε πολιτισμένου ανθρώπου, όταν επί τών ήμερών μας έπιβραβεύουμε χώρες πού διατηρούν στρατό κατοχής.



ΜΑΝΩΛΗΣ ΜΑΡΚΑΚΗΣ

## Ὁ KARL JASPERS καὶ ἡ Φιλοσοφία τῆς ὑπάρξεως

Ἡ γιγάντια σύνθεση τοῦ Καρόλου Γιάσπερς, θεμελιωτῆ τοῦ Γερμανοῦ ὑπαρξισμοῦ, Von der wahrheit (Ἐκ τῆν ἀλήθεια), περιλαμβάνει τὸν βασικὸ πυρῆνα τῆς θεωρίας του: τὴν ἔννοια τοῦ περιέχοντος, τὴν ὑπαρξιακὴ ἀλήθεια, τὴν ὑπέρβαση καὶ τὴν ὑπερβαίνουσα σκέψη, τὴν μεταφυσικὴ καὶ τὴν σχέση τῆς φιλοσοφίας μὲ τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν θρησκεία. Τρεῖς φιλόσοφοι βαθειὰ τὸν ἐπηρέασαν: ὁ Πλάτων μὲ τὸν ἀνένδοτο ἰδεαλισμὸ του, ὁ Κίκερκερ ἀπὸ τὸν ὁποῖο διαμόρφωσε τὴν εὐαισθησία του γιὰ τὸν συγκεκριμένον ἄνθρωπον καὶ τὴν συγκεκριμένην του ἀτομικότητα καὶ ὁ Κάντ ποῦ τοῦ δίδαξε τὸν σεβασμὸ γιὰ τὴν ἐπιστήμη, τὴν μέθοδόν της καὶ τὴν ἀντίληψή του γιὰ τὸν ἀνθρώπινον λόγον σὰν θέληση κρατικῆς καὶ ἐνότητος.

Στὸ ἔργο αὐτὸ ὁ Κάρολος Γιάσπερς σπάνια χρησιμοποιεῖ τὴν λέξη φιλοσοφία καὶ ἀντὶ αὐτῆς προτιμᾷ τὸν ὄρον philosophieren θέλοντας νὰ τονίσει ὅτι ἡ φιλοσοφία ἀποτελεῖ μιὰ δραστηριότητα χωρὶς τέλος, χωρὶς τὴν καθιέρωση ὀριστικῶν δογμάτων καὶ ἐννοιῶν, ἀλλὰ μιὰ διεργασία τῆς σκέψης ὡς ἐσωτερικὴ δρᾶση ὅπου ὁ στοχαστὴς ἐλαύνεται στὴν αὐθεντικὴ συνειδητοποίηση τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῆς πραγματικότητας, ὑπερβαίνοντας τὸ ἀντικειμενικὸ δεδομένο. Εἶναι ἓνα εἶδος σκέψης ποῦ χρησιμοποιεῖ τὶς κατηγορίες γιὰ νὰ τὶς ὑπερβεῖ. Μὲ τὸ Philosophieren ἡ σκέψη γίνεται ἐμπειρία τῆς ἴδιας τῆς πραγματικότητας, ἐνῶ ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ μεθοδικὴ ἀναπαράσταση αὐτῆς τῆς σκέψης. Μὲ ἄλλα λόγια philosophieren εἶναι ἡ διαφώτιση τῆς ὑπαρξης ἀλλὰ καὶ ἓνας διαλογισμὸς γιὰ τὴ φύση καὶ τὰ ὅρια τῆς ἀντικειμενικῆς γνώσης ἢ μιὰ ὑπερβαίνουσα σκέψη μὲ τὴν ὁποία τὸ ἴδιο τὸν ὄν βρίσκει τὴν ἐκφρασὴν του.

Ἡ φιλοσοφικὴ δρᾶση κατὰ τὸν Γιάσπερς ἀναπηδᾷ ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν θρησκεία. Μὲ τὴν ἐπιστήμη παρέχονται ἀκριβεῖς καὶ ἐπαληθεύσιμες ἐννοιες καὶ μέθοδοι γιὰ τὴν μελέτη τῆς πραγματικότητας. Ἄρα ἡ πραγματικότητα ἔχει ὅρια ἂν ἡ πραγματικότητα καθοριστεῖ μὲ αὐτὸ ποῦ ἡ ἐπιστήμη μπορεῖ νὰ γνωρίσει, μεταβάλλεται σὲ στενὴ καὶ ἀθεμελίωτη φιλοσοφικὴ θέση, ποῦ μετατρέπει τὸ κάθετι, ἀκόμη καὶ τὸν ἄνθρωπον, σὲ ἀντικείμενον. Σὲ ἓνα τέτοιο σχῆμα τὸ ὄν καὶ ἡ ἀνθρώπινη ὑπαρξη χάνουν τὸ βάθος καὶ τὴν σημασίαν τους. Ἡ φιλοσοφία ὑπερβαίνει τὴν ἐπιστήμην ὑποδεικνύοντας μιὰ ἄλλη πηγὴ τῆς, τὴν ὑπέρβαση.

Σύμφωνα με τὸν Γιάσπερς, συνειδητοποιοῦμε τὴν ὑπέρβαση στὴν διεργασία τῆς σκέψης, καθὼς κινούμεθα πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης. Τόσο ὁ στοχαστὴς ὅσο καὶ ἡ πραγματικότητα εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ ποῦ μπορούμε νὰ γνωρίσουμε μὲ ἀντικειμενικοὺς ὁρους, καθὼς κανένα ἀντικείμενο τῆς γνώσης ἀποτελεῖ ὄν καθεαυτό.

Ἐντίθετα ἀπὸ τὸν Καρτέσιο, τὸν Λαΐμπνιτς καὶ τὸν Κάντ, γιὰ τὸν Γιάσπερς ἡ ἐπιστῆμη δὲν ἐπιτρέπει στὸν φιλόσοφο νὰ ἔχει ἀντικειμενικὴ γνώση, διότι ἡ ἀντικειμενικὴ γνώση τῶν πραγμάτων δὲν ἀποτελεῖ γνώση τοῦ ὄντος, β) ἡ ἐπιστημονικὴ γνώση δὲν μπορεῖ νὰ περιγράψει σκοποὺς γιὰ τὴν ζωὴ, καὶ γ) ἡ ἐπιστῆμη δὲν μπορεῖ νὰ ἀπαντήσῃ στὸ ἐρώτημα γιὰ τὸ ἴδιο τῆς τὸ νόημα. Ἡ φιλοσοφία ἀξιώνει ἓνα διαφορετικὸ τρόπο σκέψης, ἓνα τρόπο ὅπου ἡ γνώση μοῦ ὑπενθυμίζει, μὲ ἀφυπνίζει, μὲ φέρνει στὸν ἑαυτό μου καὶ μὲ μεταβάλλει.

Μὲ τὴ θρησκεία, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ὁ ἄνθρωπος ἐκφράζει τὴν ὑπέρβαση τοῦ ὄντος πέρα ἀπὸ τὸν φυσικὸ κόσμο, καθὼς τὸ ἴδιο ὑπερβαίνει τὰ ἔμφυτα ἐπίπεδα τῆς σκέψης καὶ τὶς ἔννοιες, ἡ ἐμφανίζεται ὡς ἡ ἴδια ἡ ὑπέρβαση. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ ἓνα φυσικὸ ὄν. Χωρὶς τὴν ἔννοια τῆς ὑπέρβασης τοῦ ὄντος ποῦ προσφέρει ἡ θρησκεία, ἡ φιλοσοφία ἀποθνήσκει, ἡ δὲ πραγματικότητα περιορίζεται σὲ καθορισμένα φυσικὰ ἀντικείμενα, ποῦ λειτουργοῦν σύμφωνα μὲ ἀντικειμενικοὺς νόμους.

Ἡ φιλοσοφία, ἀντιτίθεται πρὸς τὴν θρησκεία, στὸν ἴδιο βαθμὸ ἀντιτίθεται στὸ ἀπόλυτο τῆς ἐπιστῆμης. Τὸ κύριο μειονέκτημα τῆς θρησκείας εἶναι ὅτι ἐξαντικειμενεύει τὴν ὑπέρβαση σὲ ἐπὶ μέρους σύμβολα, ποῦ θεωροῦνται αὐθεντικὰ καὶ πανανθρώπινα, δεχόμενῃ σὰν ἐγκυρὴ μόνο τὴν δικὴ τῆς ἀναπαράσταση τῆς ὑπέρβασης.

Ἔτσι ἐξαντικειμενεύεται αὐτὸ ποῦ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ κάθε ἀντικειμενικότητα, ἐξοστρακίζοντας τὴν ἀνθρώπινη ἐλευθερία ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴν ὑπέρβαση, ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἡ ἐπιστῆμη, ὅταν οἱ ἀντικειμενικὲς ἐννοιολογήσεις τῆς πραγματικότητας ποῦ προβαίνει ἀπολυτοποιοῦνται σὲ φιλοσοφικὰ δόγματα.

Ἡ φιλοσοφία κατὰ τὸν Γιάσπερς ἀπὸ τὴν μὲν ἐπιστῆμη κερδίζει τὴν ἀντικειμενικὴ γνώση ἀπὸ τὴν δὲ θρησκεία τὴν ἰδέα τῆς ὑπέρβασης, ἔστω καὶ σὲ μιὰ περιορισμένη μορφή. Στὴν προσπάθειά της ὁμως νὰ συνειδητοποιήσῃ τὶς ἀνθρώπινες αὐθεντικὲς δυνατότητες, ἡ φιλοσοφία δὲν ἐνδίατεῖ στὰ ὅρια τῆς γνώσης καὶ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, ἀλλὰ συλλαμβάνει τὴν ἀλήθεια τοῦ ὄντος ποῦ κεῖται πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια αὐτά, ἀλλὰ ποῦ τὸ ἴδιο μόνο σὲ σχέση μὲ αὐτὰ μπορεῖ νὰ ἐκφραστεῖ.

Τὸ περιέχον γιὰ τὸν Γιάσπερς, ποῦ ἀποτελεῖ μιὰ βασικὴ ἔννοια τῆς φιλοσοφίας του, δὲν γίνεται ποτὲ ἀντικείμενο ἀλλὰ ἀναγγέλλεται. Καθὼς σκεπτόμαστε ἀντιλαμβανόμαστε ὅτι ὅλα τὰ ἀντικείμενα ποῦ συνειδητοποιοῦμε, μαζί μὲ τὰ θρησκευτικὰ ἀντικείμενα, ἀποτελοῦν ὄντα καθορισμέ-

να και τοποθετημένα σε ένα ευρύτερο περιεκτικό πλαίσιο ή όριζοντα. Ἡ αντίληψη ὅτι δὲν μπορούμε νὰ μεταβάλλουμε τὸ σύνολο τῆς πραγματικότητας σὲ ἀντικείμενο ὑπεθυμίζει τὴν θέση τοῦ Κάντ ὅτι ὁ κόσμος δὲν ἀποτελεῖ μόνο ἀντικείμενο ἀλλὰ καὶ μιὰ ἰδέα, καθὼς τὸ κάθετι πὺ μπορούμε νὰ νοήσουμε βρίσκεται στὸν κόσμο ἀλλὰ δὲν μπορούμε νὰ κατανοήσουμε τὸν κόσμο. Ἀπὸ τὴν Καντιανὴ αὐτὴ θέση ξεκινᾷ ἡ ἀντίληψη τοῦ Γιάσπερς γιὰ τὴν «ὑπερβατικὴ ἀναγωγὴ» καθὼς καὶ ἡ διάκρισή του γιὰ τοὺς δύο τρόπους τοῦ περιέχοντος.

Ἡ ἔννοια τοῦ περιέχοντος διαπερνᾷ κάθε γνώση ἀφοῦ τὸ σύνολο, δὲν μπορεῖ πιά νὰ γίνει γνωστὸ μὲ ὄντολογικὲς ἔννοιες. Ἀκόμη, τὸ περιέχον θέτει ἕνα ἀδιεπάραστο ὄριο πὺ ταυτόχρονα ἐνισχύει τὸ εὔρος τῆς γνώσης καὶ ἔχει ἐπιπτώσεις στὸ νόημα τῆς ἀνθρώπινης πραγματικότητας ἢ ἐναντιώνεται στὴν ἱστορικὴ ἐξαντικειμενίκευση τοῦ ἀνθρώπου. Καμμιά ἀνθρωπολογία δὲν γνωρίζει τὴν πραγματικὴ, ζωντανὴ ὑπαρξὴ τοῦ ἀνθρώπου, καμμιά αἰσθητικὴ μπορεῖ νὰ κατανοήσῃ τὴν ἐσωτερικὴ πραγματικότητα τῆς τέχνης, καὶ καμμιά ἐπιστήμη τῆς θρησκείας μπορεῖ νὰ συλλάβῃ τὴν πραγματικότητα τῆς θρησκείας. Ἔτσι ἡ ἔννοια τοῦ περιέχοντος διασφαλίζει τὴν ἀνθρώπινη ἐλευθερία ἀπὸ τὴν πλάνη, ὅτι ὅλα μπορούμε νὰ τὰ κατανοήσουμε.

Ἡ ἀνάλυση τοῦ περιέχοντος ἀποτελεῖ μιὰ διαφύτωση τῶν κύριων τρόπων πὺ ἕνα ὑποκείμενο σχετίζεται μὲ τὸ ἀντικείμενο (αἰσθητικά, ἐννοιολογικά, αἰσθηματικά, συγκινησιακὰ καὶ στὴν δράση, σὲ ἀκαθόριστες ποικιλίες συναλλαγῆς). Δυὸ εἶναι οἱ βασικοὶ τρόποι τοῦ περιέχοντος: τὸ περιέχον τοῦ ὑποκειμένου καὶ τὸ περιέχον τοῦ ἀντικειμένου (δηλαδὴ ὅ,τι τὸ ὄν καθεαυτό).

Ἀπὸ τὴν ὑποκειμενικὴ πλευρὰ τῆς σκέψης ὑπάρχουν τρεῖς τρόποι συσχέτισης ἀντικειμένου καὶ ὑποκειμένου:

1. Ὁ ἀνθρωπος εἶναι ἕνα ὄργανικὸ ὄν καὶ ὑπάρχει στὸν πρακτικὸ κόσμο χρονικὰ ἀλλὰ καὶ στὴν διάσταση τοῦ χώρου, ἐνῶ τὰ ἀντικείμενα πὺ σχετίζεται ἀποτελοῦν τὸν κόσμο τῆς ἐμπειρικῆς του ὑπαρξὴς, δηλαδὴ τὸ *dasein*. (Ἡ χρῆση τοῦ ὄρου *dasein* πὺ κάνει ὁ Γιάσπερς, διαφέρει ἀπὸ τὴν ἔννοια πὺ του προσδίδει ὁ Χαϊντεγκερ γιὰ τὸν ὁποῖο τὸ *Dasein* εἶναι ἕνας τεχνικὸς ὅρος ὀριζόμενος ἀπὸ τις υπαρξιακές κατηγορίες της ἐλευθερίας, της ἱστορικότητας κλπ.).
2. Ὁ δεῦτερος ἐμφυτος τρόπος εἶναι ἡ συνείδηση γενικὰ ἢ ἡ ἀφηρημένη ἐννοιολογικὴ κατασκευή.
3. Ὁ τρίτος τρόπος εἶναι τὸ πνεῦμα, πὺ ὁ Γιάσπερς δανείζεται ἀπὸ τὸν Χέγκελ καὶ τὸν Γερμανὸ ἰδεαλισμὸ, καὶ πὺ, κατὰ τὸν Γιάσπερς, ἀποτελεῖ σύνθεση τῆς ἐμπειρικῆς ὑπαρξὴς καὶ τῆς ἀφηρημένης συνείδησης, ἐνῶ εἶναι συγκεκριμένο καὶ ἱστορικὸ ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ παγκόσμιο.

Στοὺς ἐμφυτους τρόπους τοῦ περιέχοντος ὁ Γιάσπερς ἀντιπαραθέτει τοὺς ὑπερβατικοὺς τρόπους, δηλαδὴ τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴν ὑπέρβαση, ἐ-

νῶ ἡ ἔμφαση ποὺ τοὺς δίνει πρέπει νὰ ἐρμηνευτεῖ σὰν ἀντίδραση κατὰ τοῦ αὐξανόμενου τεχνολογικοῦ πολιτισμοῦ τῆς τάσης γιὰ τὴν ἐκλογικὴ εὐση καὶ τὴν ἀπομυθοποίηση τῆς ζωῆς.

Ἡ ὑπαρξη ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἔστω καὶ ἂν δὲν μπορεῖ νὰ περιγραφεῖ γενικὰ ἀνεξάρτητα ἂν ἀποτελεῖ δυνατότητα σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἀπόλυτη μοναδικότητα της, στὸ μέτρο ποὺ τὸ ἀνθρώπινο ὄν εἶναι αὐθεντικὸ ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἀποτελεῖ τὴν ἔσχατη πηγή κάθε ἀτομικῆς εὐατότητας. Κάθε πραγμάτωση τῆς ὑπαρξης ἀντιστοιχεῖ σὲ κάποια συγκεκριμένη καὶ καθορισμένη δημιουργία, δηλαδή σὲ κάποια ἐξαντικειμενικὴ εὐση καὶ καθορισμένη δημιουργία, δηλαδή σὲ κάποια ἐξαντικειμενικὴ εὐση τοῦ ἑαυτοῦ της ποὺ παράγει μιὰ ρίζα ἕνα ἀπεριόριστο χῶρο δυνατοτήτων καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἀρχέγονο, αὐθόρμητο βάθος κάθε ἀτομικότητας, ποὺ δὲν εἶναι ποτέ δεδομένη ἀλλὰ πρέπει νὰ πραγματοποιεῖται ἀπὸ κάθε ἄνθρωπο. Ὁ ἄνθρωπος σὰν ὑπαρξη διαχωρίζεται ἀπὸ τὰ καθιερωμένα σχήματα καὶ δημιουργεῖ νέες ἱστορικὲς ὀργανώσεις στὸ ἐπίπεδο τῆς ἐμπειρικῆς ὑπαρξης, νέες γνώσεις καὶ κατανόηση στὸ ἐπίπεδο τῆς συνείδησης γενικὰ καὶ νέες ιδέες στὴν σφαῖρα τοῦ πνεύματος.

Στὴν ὑπαρξη, σύμφωνα μὲ τὸν Γιάσπερς, ἀντιστοιχεῖ ἡ ὑπέρβαση, δηλαδή ἡ ἀναπαράσταση τοῦ ὄντος πέρα ἀπὸ κάθε ἀντικειμενικότητα, ἐνῶ ὁ κόσμος ἀποτελεῖ μιὰ ἔμφυτη ἀντανάκλασή του. Ἡ ὑπέρβαση ἐκφράζει ἕνα δυῖσμο, στὸ μέτρο ποὺ σὲ κάθε ἐπίπεδο τοῦ κόσμου, κανεὶς ποτέ δὲν πραγματώνει πλήρως ὅλες τὶς δυνατότητες του καὶ ὅτι πέρα ἀπὸ κάθε ἀντικειμενικὸ καθορισμὸ ἡ ὑπέρβαση ἀποτελεῖ ἕνα ὀρίζοντα τοῦ καθεαυτοῦ εἶναι μὲ τὸ ὁποῖο σχετίζεται ἡ ὑπαρξη. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Γιάσπερς ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ὑπέρβαση εἶναι τὸ καθεαυτὸ εἶναι, ἐνῶ ἡ ὑπαρξη αὐτοσυνειδητοποιεῖται ὅπως προσφέρεται στὸν εαυτὸ της ἀπὸ τὴν ὑπέρβαση. "Ἄρα ἂν δὲν ὑπάρχει ὑπέρβαση ἡ ἴδια ἡ ὑπαρξη θὰ ἦταν ἀδύνατη. Οὐτε ἡ ὑπαρξη οὐτε ἡ ὑπέρβαση ἀποτελοῦν ἀντικείμενα, ἀλλὰ πηγὲς ἀπ' ὅπου ἀναβλύζει τὸ κάθετι. Ἐὰν ἀπομακρύνουμε τὴν δυνατότητα ἀπὸ κάθε ὄν καὶ ἂν τὸ θέσωμε ἀπόλυτα σὰν μιὰ πραγματικότητα ποὺ μπορούμε νὰ τὴν γνωρίσουμε, ἀναγκάζομε τὴν ὑπέρβαση νὰ ἀφανιστεῖ, τὴν ἐλευθερία νὰ ἐξασθενήσει ἐνῶ οἱ ἴδιοι ἀπατώμεθα γιὰ τὴν πραγματικότητα.

Ἡ ὑπέρβαση γιὰ τὸν Γιάσπερς εἶναι ἡ δύναμη μὲ τὴν ὁποία εἶμαι, ἐνῶ ἡ πιὸ ἀποφασιστικὴ γλῶσσα της εἶναι ἐκείνη ποὺ μιλεῖ μέσω τῆς ἐλευθερίας.

Ὁ Γιάσπερς προχωρεῖ στὴν διευκρίνηση τῆς ἐννοίας τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς πραγματικότητας. Τόσο ἡ ἀλήθεια ὅσο καὶ ἡ πραγματικότητ πρέπει νὰ κατανοηθοῦν σὲ σχέση μὲ τὸ περιέχον καὶ μὲ ἰδιαίτερη ἔμφαση σὲ σχέση μὲ τὴν ὑπαρξη καὶ τὴν ὑπέρβαση. Ἡ ἀλήθεια δὲν ἀποτελεῖ ἀπλῆς ἰδέα, ἀλλὰ στὸ ἐπίπεδο τῆς ἐμπειρικῆς ὑπαρξης εἶναι ἐκείνο ποὺ ἐλαύν στὴν ἱκανοποίηση τῶν ζωτικῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν συμφερόντων μας, ἐν

στο επίπεδο του πνεύματος ή αλήθεια αποτελεί μια ιδέα που έχει την ισχύ να καθιερώνει πνευματικά σύνολα. Τελικά η αλήθεια της ύπαρξης είναι μοναδική, ιδιαίτερη και ιστορική. (Ή Γιάσπερς δεν υποστηρίζει την παγκοσμιότητα και την αντικειμενικότητα της αλήθειας· η αλήθεια είναι απόλυτη για την ύπαρξη που την δέχεται. Συγγενική είναι η Κιρκεργκαρντιανή ιδέα της αλήθειας ως υποκειμενικότητα και ριζικά αντίκειται στην θέση της μαρξιστικής γλωσσολογίας που δέχεται ως αληθινό μόνο αυτό που μπορεί να αποδοιχθεί).

Ή αλήθεια της ύπαρξης αναδύεται από την ελευθερία και την δημιουργικότητά της.

Ή πραγματικότητα από την άλλη μεριά είναι σύμφωνα με τον Γιάσπερς, αυτό που αντιστέκεται σε κάθε σκέψη. Ή σκέψη δεν μπορεί να την αγγίξει, ενώ η αυθεντική πραγματικότητα είναι το όν που δεν μπορεί να συλληφθεί σε σχέση με την δυνατότητα. Με άλλα λόγια κάθε γνώση της πραγματικότητας είναι μια πραγματοποιημένη δυνατότητα που έννοείται από τις αιτίες που την παράγουν και που θα μπορούσε να ήταν διαφορετική κάτω από διαφορετικές συνθήκες. Ή ακόμη και ο κόσμος ως αντικείμενο της σκέψης είναι ένας από τους πολλούς δυνατούς κόσμους. Ήρα στην έκταση που γνωρίζω την πραγματικότητα, την έχω θέσει στην σφαίρα της δυνατότητας.

Ή πραγματικότητα εμφανίζεται ενώπιόν μας ως μια ιστορικότητα, δηλαδή παρουσιάζεται ως μετάβαση (δεν είναι μόνιμη στον χρόνο ούτε υπάρχει ανεξάρτητα από τον χώρο). Ή μεταβατικός αυτός χαρακτήρας της πραγματικότητας μπορεί να περιγραφεί με τις εξής έννοιες:

1. Ή άνθρωπος είναι ένα τίποτε μέσα στο άπειρο σύμπαν, αλλά και ένα δημιουργήμα που μπορεί να συλλάβει το σύμπαν, είναι και τα δύο.

2. Ή ανθρώπινη ιστορία δεν έχει δυνατή τελική κατάληξη, καμμιά διαρκή πληρότητα κανένα σκοπό, ενώ, σε κάθε δεδομένη στιγμή, βρίσκεται ταυτόχρονα στην αρχή και την παρακμή της.

3. Ή πραγματικότητα του κόσμου δεν αποτελεί σύνολο με το οποίο ο άνθρωπος θα μπορούσε να ταυτιστεί και να επιτύχει το αυθεντικό όν. Ήτσι μετεωριζόμενος μεταξύ του τίποτε και του παντός, τελών συνεχώς σε μετάβαση και στερούμενος της τελειότητας μιας πολλαπλότητας που περιέχει τα πάντα ο άνθρωπος είναι πραγματικός μόνο ως ιστορικό όν.

Ή αυθεντική πραγματικότητα, από την άλλη μεριά, είναι μια πραγματικότητα που διευκρινίζεται από την γνώση των πραγματικοτήτων, όπου κάθε ένότητα αφανίζεται. Ή πρόοδος στην ανθρώπινη γνώση δείχνει ότι ο κόσμος περιέχει ασυνέχειες στους τρόπους του όντος, ο άνθρωπος δεν μπορεί να όρίσει τον κόσμο ως σύνολο ή ως ένότητα αντίθετα συνειδητοποιεί τον κατακεραματισμό της πραγματικότητας.

Σύμφωνα με τον Γιάσπερς η εξαίρεση και η εξουσία αποτελούν δυο μορφές της αλήθειας με την Κιρκεργκαρντιανή έννοια. Ή αλήθεια κάθε έ-



λεύθερης ύπαρξης αποτελεί εξαίρεση τῆς παγκόσμιας ἀλήθειας. Ἡ ἐξουσία ἀπὸ τὴν ἄλλη μερὶὰ βασίζεται στὴν ὑπέρβαση, μὲ τὴν ἔννοια ὅλα ὅλα τὰ φαινόμενα καὶ ὅλοι οἱ τρόποι τοῦ περιέχοντος, ποὺ ἀποτελοῦν σύμβολά της, ἔχουν ἐξουσία στοὺς ἀνθρώπους. Ὁ ἀνθρώπος ἀποτελεῖ εξαίρεση στὴν παγκόσμια ὑπαρξη, ὅπως καὶ ἂν ἴδια ἐμφανίζεται, ἀποτελεῖ ἀκόμα εξαίρεση τῆς συνείδησης γενικά, καὶ τελικὰ ἀποτελεῖ εξαίρεση τοῦ πνεύματος. Ἡ εξαίρεση θέλει τὸ παγκόσμιο, ποὺ δὲν εἶναι. Ὁ ὄρος αὐτὸς ἀποδίδει τὴν ἔννοια μιᾶς δυνατότητας ποὺ ἀποτελεῖ τὴν πηγὴ τῆς ἀλήθειας ὅπως διατρέχει ὅλους τοὺς τρόπους τοῦ περιέχοντος καὶ διαφεύγει ἀπόλυτα ἀπὸ κάθε ὀρισμὸ. Εἶναι τὸ περιέχον κάθε περιέχοντος, καὶ ἐν τούτοις ὄχι ἀπόλυτα καθ'αυτὸ, ἀλλὰ μᾶς ελαύνει σὲ ἱστορικὲς συγκεκριμενοποιήσεις καὶ μᾶς ἀναδιπλώνει στοὺς ἑαυτοὺς μας.

Ἀκολουθώντας τὸν Κάντ, ὁ Γιάσπερς, διακρίνει προσωπικὰ τὸν λόγο ἀπὸ τὴν κατανόηση. Ὁ λόγος ἀποτελεῖ κίνητρο μέσα στὴν ὑπαρξη μὲ τὴν ἔννοια τῆς θέλησης γιὰ ἐνότητα καὶ ἐπικοινωνία, καὶ συνιστᾷ τὴν βάση γιὰ τὸ δόγμα τοῦ περιέχοντος. Ἡ πραγματικὴ ὄντητα τέλος, ποὺ χρησιμοποιοῖ ὁ Γιάσπερς ὡς ὄρο ταυτίζεται μὲ τὸ καθ'αυτὸ εἶναι, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς πεπερασμένες ἐμφανίσεις της. Ἡ πραγματικὴ ὄντητα εἶναι τὸ ὄν πέρα ἀπὸ κάθε δυνατότητα εἶναι ἢ ἱστορικὴ ὄντητα στὴν ταυτότητά της ποὺ συλλαμβάνει ὡς πράξη τῆς ὑπερβαίνουσας σκέψης, ὅπου ὁ στοχαστὴς διαφεύγει ἀπὸ τὸν χῶρο τοῦ πεπερασμένου ὡς ἴσταται ἐνώπια τοῦ ὄντος καθ'αυτοῦ.

Ἐνῶ ἡ εξαίρεση ἐρωτᾷ γιὰ τὰ πάντα, ἡ ἐξουσία ὑποστηρίζει καὶ προστατεύει τὴν πληρότητα. Ἡ ἐξουσία εἶναι ἡ ἐνότητα τῆς ἀλήθειας ποὺ δένει ὅλους τοὺς τρόπους τοῦ περιέχοντος σὲ ἓνα καὶ μᾶς ἐμφανίζεται ἱστορικὰ ὡς παγκόσμια καὶ ὀλική. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ ἐξουσία εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ ἔνωση τῆς ἰσχύος γιὰ τὴν ἐμπειρικὴ ὑπαρξη, ἐκβιάζουσα τὴν βεβαιότητα καὶ τὴν ἰδέα ἢ τὴν ἱστορικὴ ἐνότητα τῆς ἀλήθειας γιὰ τὸ πρόσωπο ποὺ ζεῖ ἀπὸ αὐτὴν καὶ συνεπῶς εἶναι χρονικὴ ὑπάρχουσα σὲ συνεχή ἔνσταση. α) Τὴν ἔνταση μεταξὺ τῆς ἐξουσίας ποὺ ἐπιθυμεῖ αἰῶνα σταθερότητα καὶ ἐκείνης ποὺ ζητᾷ νὰ σπάσει κάθε καθιερωμένη μορφή καὶ νὰ δημιουργήσει τὸ καινούργιο, καὶ (β). Τὴν ἔνσταση στό ἀτομικὸ πρόσωπο μεταξὺ ἐξουσίας καὶ ἐλευθερίας. Ἐάν τὸ ἄτομο μεγαλώσει χωρὶς ἐξουσία θὰ παραμείνει στό ἔλεος κενῶν δυνατοτήτων, στό χῶρο ὅπου τὸ τίποτε τὸν ἀτενίζει κατὰ πρόσωπο. Στὴν ἱστορικὴ πραγματικὴ ὄντητά τους, ἡ εξαίρεση καὶ ἡ ἐξουσία συνθέτουν τὸ ἀπύμενο περιέχον. Ἐστῶ καὶ ἂν ἀντιτίθενται ἀποτελοῦν ἀπὸ κοινοῦ σήματα τῆς ἀλήθειας, βασίζονται στὴν ὑπέρβαση εἶναι ἀτελή, εἶναι ἱστορικὰ καὶ περιέχουν τὴν ἀλήθεια ποὺ διαφεύγει ἀπὸ τὴν ἐπισημονικὴ γνώση.

Ἡ Φιλοσοφία εἶναι ἡ διεργασία ποὺ ἐπιτρέπει σὲ ὅλα τὰ πράγματα νὰ ἀνοίξουν ἐνώπιον τοῦ ὄντος καὶ νὰ γίνουν σημεῖα του, ἐνῶ τὰ ἴδια τὰ

πράγματα μπορούν να συλληφθούν ιστορικά σε σχέση με τα ιδιαίτερα σήματά της. Διαφέρει από την θρησκεία που μεταβάλλει την υπέρβαση σε υπερφυσικό, καθορισμένο αντικείμενο, αφού η φιλοσοφία φέρνει και πάλι τα πράγματα στον χώρο του λόγου και τα θεωρεί ως σήματα που υποδεικνύουν το όν. Το κάθετι βρίσκει την ενότητά του στο ένα, δηλαδή στην απόλυτη συνείδηση, όπως την αποκαλεί ο Γιάσπερς. Στο σημείο αυτό σταματά κάθε αναζήτηση και νοιώθει κανείς ότι το όν είναι και ἴσταται σιωπηρὸ ἐνώπια στο ἔσχατο μυστήριο.

Ἡ πρόθεση τοῦ Γιάσπερς νὰ θέσει τὸν ἄνθρωπο στὸν ἄξονα μιᾶς ριζικῆς ἐλευθερίας ἔχει μεγάλη σπουδαιότητα σήμερα πού τὰ σήμαντρα τῶν καιρῶν ζητοῦν τὴν ἐλευθερία στὴν ἀποσυσχέτιση ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν ἀναγκαιοτήτων ἢ τὴν ὀρίζουν στὸ πλαίσιο μιᾶς ἐνιαίας ἀναγκαιότητας. Στὸν ἰδιότυπο ἰδεαλισμὸ τῆς, ἡ Γιασπερσιανὴ φιλοσοφία δὲν τίθεται ἐναλλακτικὴ λύση ἀνάμεσα στὸν ἰδεαλισμὸ καὶ στὸν ὕλισμό, ἀφοῦ τοὺς ἀμφισβητεῖ ὡς κατηγορίες τῆς διάνοιας. " Ἀλλωστε ἡ φαινομενολογικὴ μέθοδος, ἀρνιέται ἀκριβῶς τὴν ἐναλλακτικὴ αὐτὴ λύση χάρι μιᾶς καλύτερης περιγραφῆς τοῦ πρακτικὰ δεδομένου.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Γιάσπερς δὲν εἶναι ἀπομονωμένη ἀπὸ τὸν βίαιο ρυθμὸ καὶ τὴν τραχύτητα τῆς ἀνθρώπινης πράξης. Σὲ ἀντίθεση ὅμως μὲ τὴν Μαρξιστικὴ ἀντίληψη ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχει μόνο μέσα στὴν πάλη, γιὰ τὸν Γιάσπερς αὐτὸ δὲν εἶναι κάτι τυχαῖο ἀλλὰ γίνεται μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης. Ὁ ἄνθρωπος στὴν φιλοσοφία τοῦ Γιάσπερς ἀναζητᾷ τὴν ἐλευθερία του ὄχι σὲ ἓνα σχηματοποιημένο ἱστορικὸ γίνεσθαι, ἀλλὰ στὴν ἀποθέωση τοῦ ἀτόμου ὡς τὸν ἔσχατο σκοπὸ καὶ τὸ ἀδιαφιλόνικητο τέλος κάθε ἱστορικῆς διεργασίας.

Τὸ ἄτομο πού στὴν μαρξιστικὴ φιλοσοφία ἀφανίζεται ἀφοῦ δὲν ἀποτελεῖ στοιχεῖο τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, στὸν Γιάσπερς βρίσκει τὴν δικαίωσή του στὸ πλαίσιο μιᾶς ἱστορικότητας πού δὲν ἐξαντλεῖται στὴν διαλεκτικὴ ἀντίθεση ὑποκείμενου καὶ ἀντικείμενου τῶν παραγωγικῶν σχέσεων, οὔτε ἀπλῶς συγκροτεῖ τὴν κοινωνικὴ πραγματικότητα, ἐκφραζόμενη μὲ τὴν μορφή τῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ διαμορφώνεται στὴν αὐθεντικότητα τῆς ὑπαρξης πού διαστέλλεται ἀπὸ τὰ σχήματα τῆς ἱστορικῆς σκέψης καὶ τῆς ἀπολυτοποιημένης ἐπιστήμης ἢ τῆς πολιτικῆς προφητείας.

Ἡ ἀντίληψη τοῦ Γιάσπερς γιὰ τὸ περιέχον καὶ τὴν υπέρβαση διευρύνει τὸν ἱστορικὸν χῶρο τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης, συντρίβοντας τοὺς φραγμοὺς τοῦ ἐμπειρικὰ συλληπτοῦ κόσμου ὅπως τὸν ἐπαγγέλλεται ὁ φιλοσοφικὸς ὕλισμος καὶ φέρνει τὸν ἄνθρωπο στὸ προσκήνιο ὡς τὴν αἰτία κάθε μεταστροφῆς, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ πλέγματα τῶν σχέσεων καὶ τῶν συγκεκριμένων μορφῶν ὀργάνωσης καὶ διαδοχῆς τῆς ἱστορικῆς διεργα-

σίας. Ἐκεῖ ὁ ἄνθρωπος βιώνει ἓνα εὐρύτερο ἐπίπεδο αὐτοσυνειδησίας, ὅπου μπορεῖ νὰ διαλεχθεῖ μὲ τὸ ἐλεύθερο ἱστορικὸ γίνεσθαι καὶ νὰ ἀντικρύσει τὸν αὐθεντικὸ ἑαυτό του ποῦ δὲν εἶναι δεδομένος ἀλλὰ κ' ἀθε στιγμή δημιουργεῖται καὶ πραγματοποιεῖται μέσα στὸν χρόνο καὶ στὸ χῶρο στὴν ἔλευση καὶ στὴν διαδοχὴ τῶν γεγονότων ἢ στὶς ἀντινομίες τῆς δρώσας ὑπαρξῆς.

*Μανώλης Μαρκάκης*

## *ΚΑΤΑ ΤΗ ΓΕΝΕΣΗ*

*Στὴ μνήμη τῆς Ρωζάνης Παυλέα*

*Ποῦ βρίσκουν τὰ πουλιὰ  
ἓναν μπούσουλα  
καὶ πᾶνε κι ἔρχονται  
ἀπὸ τὴ μαύρη ἡπειρο  
στὴ λευκή,  
μιὰ ξέρα - ἀνάκλιντρο στὸ πέλαγος  
ν' ἀπαγγιάσουν;*

*Ἐσὺ ποῦ κρύφτηκες, Ρωζάνη;*

*Ἦ κάνεις πὼς δὲν βλέπεις  
ἢ δὲν ἀκοῦς  
τοὺς Μανιάτες  
νὰ ρίχνουν κατὰ τὸ νοτιὰ  
νὰ ρίχνουν κατὰ τὸ βοριὰ  
κι ἓνας οὐρανοθέμελα  
κατὰ τὴ Γένεση*

*Δ. ΓΑΛΑΝΗΣ*



## ΕΜΕΙΣ, ΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ

Χρόνοι πολλοὶ ποὺ ταξιδεύουμε  
ὁ καθ' ἓνας,  
νὰ βροῦμε τὸ βοτάνι  
νὰ κλείσει τὴν πληγὴ τοῦ ἔτοιμοθάνατου.  
Δὲν ἔχουμε ὄπλα μοναχά,  
λίγο χαρτὶ  
καὶ πολὺ αἷμα.

Χρόνοι πολλοὶ ποὺ στὸ καράβι τῆς ζωῆς  
πυξίδα βάζουμε  
τὶς πόρνες, τοὺς κυνηγημένους,  
τοὺς ταπεινοὺς καὶ τοὺς ἀδικημένους.  
Τὸ φῶς τούτης τῆς γῆς εἶναι πολὺ  
καὶ φτάνει γιὰ ὅλους  
καὶ τὸ νερὸ καὶ τὸ ψωμὶ πρέπει νὰ φτάσουν γιὰ ὅλους.  
Σῶμα καὶ αἷμα ἐκείνου  
μήπως δὲν εἶναι;

Χρόνοι πολλοὶ  
ποὺ καρφώνουμε τὶς λέξεις πάνω μας  
καὶ σταυρωνόμαστε,  
προσμένοντας καμπάνες τῆς ἀνάστασης γιὰ νὰ ἀντηχήσουν  
μὰ πρὶν ἀπ' ὅλα κι ἀπὸ ὅλους ξεμπροστιάζοντας  
αὐτοὺς ποὺ τὴν εἰρήνη ἔχουν σημαία τους  
καὶ κλέβουν, κι ἀδικοῦν, καὶ Χάρο σπέρνουν.

Χρόνοι πολλοί,  
κι ἀπαρνητὲς τῶν εὐτελῶν τῶν ἐγκοσμίων  
νὰ δυνηθοῦμε ν' ἀγναντεύουμε τὸν κόσμον  
ν' ἀποκαλύψουμε πόσο φτηνὰ εἶναι καὶ μικρὰ  
ὅλα αὐτὰ ποὺ μᾶς χωρίζουν  
πόσο μεγάλη κι ἀκριβὴ  
εἶν' ἡ ἀγάπη ἐδῶ στὴ γῆ...

Χρόνοι πολλοὶ  
κι ἂν ἄλλοι φεύγουν ἀπὸ μᾶς,  
σωστὴ Λερναία "Υδρα καὶ θεριεύουμε  
στὰ κύματα ἀντρειεύουμε  
καὶ στὸ σκοτάδι φῶς ἀπλώνουμε  
τὴ φλογισμένη τὴν ψυχὴ μας.

Χρόνοι πολλοὶ  
κι οὔτε ποὺ σταματᾶμε  
νὰ σκάβουμε, νὰ ἀπλώνουμε βαθειὰ  
τῶν ἀστεριῶν τὶς ρίζες στὴν καρδιά μας!

Δημήτρης Ι. Καράμβαλης



ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ

## ΑΠΟ ΤΟ "ΜΗΔΕΝ ΚΑΙ ΤΟ ΑΠΕΙΡΟ" ΣΤΟΝ ΠΟΝΟ ΤΟΥ ΜΙΣΚΙΝ\*

\* Πρόκειται για όνομα ήρωα του Φ. Ντοστογιέφσκυ.

"Ό,τι πράττεις, τὸ πράττεις γιὰ πάντα  
καὶ τὸ φορτῶνεσαι μέχρι τὸ θάνατό σου".

### 1. Τὸ Μηδέν καὶ τὸ Ἄπειρο.

**Μ**Ε ΤΟ ΜΗΔΕΝ καὶ τὸ ἄπειρο, ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Καρυωτάκης, μπορέσαμε αὐτοὺς τοὺς τελευταίους καιροὺς, νὰ συμφιλιωθοῦμε γιὰ τὰ καλά. Συμφιλιωθήκαμε τώρα, πού ἡ σύγχυση μέσα στὴν Πάλη τῶν ιδεῶν ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει.

Ὁ διαλεκτικὸς ματεραλισμὸς δὲν ἔπαυε, ἔστω καὶ μὲ τὰ δεκανίκια νὰ στέκει, ὡς ἀντίδικος ἀπέναντι στοῦ ἄλυτο ἀκόμη πρόβλημα τοῦ τρόπου τῆς ἐξήγησης τοῦ Κόσμου καὶ τῆς φύσης, ἔναντι τοῦ ἀνθρώπου!

Τοῦ ἀνθρώπου, πού ἐνῶ συμφιλιώθηκε μὲ τὸ Μηδέν καὶ τὸ ἄπειρο, δὲν στάθηκεν ἀκόμα ἱκανὸς νὰ δημιουργήσει ἀκριβεῖς - ἀληθινὲς ἔννοιες τῆς Ἐγγύς Πραγματικότητας. Μερικῶς γιὰ τὰ μακρὰν καὶ δὲν νοιάζεται γιὰ τὰ πλησίον. Ἡ σύγχυση, λοιπὸν εἶναι καταφανής.

Ὁ ἀστικὸς φιλοσοφισμὸς εἶναι ὁ Κύριος ὑπαίτιος αὐτῆς τῆς σύγχυσης. Καὶ τὴν εὐνοεῖ τῆ σύγχυση αὐτὴ τὸ πολύμορφο καὶ ποικίλο λεξιλόγιο. Περιπλέκουν τίς ἔννοιες καὶ τίς καθιστοῦν ἀσαφέστατες ὅλοι οἱ πολύφερονι "ισμοὶ" κριτικισμὸς, ἐξελικτισμὸς ἰντελεκτουαλ-ισμὸς.

Ἡ σύγχυση ἐκτείνεται ἀπροκάλυπτα παντοῦ. Ἐνῶ ἡ ἀστικὴ φιλοσοφία δὲν μερικῶς μηδὲ φροντίζει, νὰ ῥίξει φῶς στοῦ σκοτάδι, νὰ ἐρημνέψει καὶ νὰ ξεδιαλύνει τὸ τί εἶναι Πνεῦμα, τὸ τί ὕλη. Μέσα στὴν προσπάθεια τῆς ἀντιδι-

κίας αυτής της ἀρχέγονης ἐμφιλοχωρεί ὄχι μόνο μόνο ἡ σύγχυση, ἀλλὰ καὶ τὸ παράλογο, πὺν ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὸ Μηδὲν καὶ στὸ ἄπειρο.

Στὸ μεταξὺ οἱ ψυχολόγοι τοῦ "Ὀχλου" καθὼς ὁ περιώνυμος Γάλλος τοῦ Περρασμένου αἰῶνα Γουσταῖβ Λεμπὸν ξέρον νὰ σπέρνουν τὴ σύγχυση, στὸν "Ὀχλο", μὲ τὴ χρῆση ἐννοιῶν πὺν νάχουν το πιδὸ "ἀκαθόριστο νόημα".

Ὅ,τι κατακτῆθηκε μὲ τὴν πείρα τῆς ζωῆς ἀποβάλλεται καὶ ἐξοστρακίζεται. Οἱ σκεπτόμενοι ἄνθρωποι δὲν βρίσκουν πιδὸ ἀποκοῦμπι καὶ δὲν ξέρον πὺν νὰ σταθοῦν. Στὸ σταθερὸ μὰ εὐκίνητο κόσμῳ τῆς ὕλης ἢ στὸ χῶρο τοῦ Πνεύματος τῆς σκέψης καὶ τῶν ιδεῶν.

Βέβαια ἡ Ἐπιστῆμη μὰς βοήθησε νὰ ξεπεράσουμε πολλές δυσκολίες. Ὅστόσο, δὲν ἦρθε ἀκόμα τὸ τέλος τῆς Φιλοσοφίας μῆτε τῆς Ἱστορίας. Ἀλλὰ δὲν μάθαμε ἀκόμα, νὰ φυλαγόμαστε ἀπ' ἐκείνους πὺν "ἐφεῦρα" τὶς ιδεολογίες. Καὶ τὰ διεθνή μονωπώλια τῆς κουλτούρας, καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ ἐνδιαφέρονται γιὰ νὰ βροῦν τρόπους ν' ἀποκρύψουν ἀπ' τοὺς "ὄχλους" τὴν ιδεολογία τῆς δραστηριότητος. Ἀναγάγουν τὰ πάντα στὸ Μηδὲν καὶ στὸ Ἄπειρο.

Ἔτσι βάζουν τοὺς ἄνθρώπους νὰ ὄνειρεύονται καφκικὰ καὶ βαθύτατα ἐφιαλτικὰ καὶ ἔντονα "Τὸ Παλάτι τῶν Ὀνείρων", ὅπως πρόσφατα, μὰς τὸ παρουσίασε μέσα στὴν ἀχανῆ αὐτοκρατορία τοῦ ζόφου, τῆς βίας καὶ τοῦ σκοταδισμοῦ ὁ Ἀλβανὸς Πεξογράφος Ismail Kadare: "... Διαλέξτε τὰ μικρότερα ὄνειρα καὶ χωρὶς κὰν νὰ κοιτάξετε τὸ ὄνομα τοῦ συγκεκριμένου ἀνθρώπου, διάβασε ἕνα ἀπὸ αὐτά: "Μιὰ μαύρη γάτα μὲ τὸ φεγγάρι ἀνάμεσα στὰ δόντια τῆς ἔτρεχε. ἐνῶ τὴν κυνηγοῦσε πλῆθος ἀνθρώπων, καὶ ἄφηνε πίσω τῆς τὰ ματωμένα ἴχνη τοῦ λαβωμένου φεγγαριοῦ".

Ἐξω, ὅμως ἀπ' αὐτὸ τὸ παλάτι τῶν ὄνείρων ὑπάρχει κι' ἄλλη αὐτοκρατορία, αὐτὴ εἶναι τοῦ Ἐφήμερου ἔτσι ὅπως τὴν ὄραματίστηκε ὁ Ζιλ Λιποβέτσκι, γιὰ νὰ βρεῖ ὁ ἄνθρωπος τὸν τρόπο νὰ σκέφτεται στὴν Ἐ π ο χ ἦ τ ο ὕ Κ ε ν ο ὕ τὸ ... Μηδὲν καὶ τὸ ἄ π ε ι ρ ο .

## 2. Μοιρολατρία καὶ ἀμάθεια.

Ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸ τὸ ἀθῶο χαριτωμένο πλάσμα διαβάξει: Ῥουσσώ, Βολταῖτο, Ἀραγκόν, Ντοστογιέφσκυ, Λόντον, Νικολάι, Ὀστρόφσκυ, Πούσκιν, Λέρμοντωφ καί... Ρ ί τ σ ο !

Διαράζει, γιὰτὶ ξέρει πολὺ καλά, τώρα, πὺς τ' ἀφεντικὰ - του δὲν πρόκειται νὰ τὸν σερβίρουν κουλτούρα στὸ Πιάτο... καὶ ξέρει πὺς ἢ πείνα τῆς κουλτούρας "παίζει λόρδα" ὄχι λιγότερο ἀνυπόφορη ἀπ' ἐκείνη τῆς πραγματικῆς Πείνας - τοῦ ψωμιοῦ.

Ἄλλά, γιὰ νὰ μαθητεύει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ μόνος του στὸν Πολιτισμὸ ἔχει ἀνάγκη χρόνου, πού οἱ συνθήκες ζωῆς τοῦ τὸν ἐπιμηκύνουν. Ἀξιολύπητο καὶ ἀβοήθητο Πλάσμα ὁ ἄνθρωπος ψάχνει, νὰ βρεῖ Πνευματικὸ στήριγμα γιὰ νὰ εἶναι σίγουρος γιὰ τὸ μέλλον του.

Μὰ τέλος πάντων πιὸ εἶναι τὸ στήριγμα, πού πρέπει νὰ προτιμήσει ὁ ἄνθρωπος, γιὰ νὰ εἶναι βέβαιος γιὰ τὸ μέλλον του, ὁ ἰδεαλισμὸς ἢ ὁ ὕλισμος. Προαιώνιο τὸ ἐρώτημα καὶ ἀναπάντητο. Ὅμως ἔξω ἀπὸ ψευδαισθήσεις καὶ αὐταπάτες ἓνα εἶναι βέβαιο. Ὁ ἄνθρωπος ὅσο ὑπάρχει ἐπὶ τῆς γῆς δὲν θὰ πάψει νὰ διακονεῖ τὸ Πνεῦμα ὑπὸ οἰαδήποτε μορφῇ ἢ ἰδεολογία.

Θὰ εἶναι διαρκῶς σὲ μιὰ ἀτελεύτητη Θητεία γιὰ διδασχὴ καὶ μάθησι. Ἐτούτῃ ἢ βαριά καὶ κοπιαστικὴ θητεία δὲν θὰ τὸν ἀφήσει οὐδέποτε ν' ἀναπαυθεῖ. Δὲν θὰ τοῦ ἐπιτρέψει νὰ ἀφησυχάσει, μὲ ὅσα ἤδη κατέχει. Θὰ ἐξασφαλίζει τὸ μέλλον του παρακολουθώντας, τὴν ... ἔννοια τῆς διαρκοῦς κίνησης καὶ τῆς ἀτελεύτητης, διαδοχῆς τῶν ἰδεῶν. Θὰ θητεύει ἀδιάκοπα στὰ λαμπρὰ βουλευβάρα τῆς Σκέψης καὶ τῆς μάθησης μὲ τὸ Πνεῦμα του Πεσταλότσι ἢ τοῦ Ντιντερό σὰν ἄγρυπνο παιδί τῆς ἐκάστοτε ἐποχῆς του. Καὶ θάναί πάντα ἔτοιμος πρὸς τὸ καλύτερο ἢ καὶ πρὸς τὸ χειρότερο, ὅπωςδήποτε ὁμως πρὸς κάτι ἄλλο, διαφορετικὸ ἀπ' τὸ παρόν.

Κι' ὅταν λέμε παρόν ἐννοοῦμε τὸ συγκαρινὸ Παρόν, πού ἀποξενώνει τὸν ἐργαζόμενον ἀπ' τὴ "Θητεία στὴν Ἔρημο" τῆς μάθησης, ὅπως τὴν σκιαγραφήσαμε ἀνωτέρω, ὑποσκάπτει τὴν ὑγεία του, κάτω ἀπὸ τὶς βαριεὲς ἀνθυγιεινὲς συνθήκες, ἐργασίας ὁ ἐργαζόμενος στὰ πνιγηρὰ μετὰ βιομηχανικὰ εὐρωπαϊκὰ ἐργοστάσια - φάρμικες. Συνάμα ἐπιφορτίζεται μὲ τὸν πελώριο νευρικό φόρτο καὶ τὸν μόνιμο φόβο τῆς ἀ ν ε ρ γ ί α ς. Αὐτὸς ὁ φόβος τὸν ἀποκόβει ἀπ' τὴ δουλειά του ὀλοένα καὶ τὸν καθιστᾷ ἀνίκανο νὰ σταθεῖ στὸ αὐτο-διαφημιζόμενο - τυποποιημένο ἐπι-πεδο ζωῆς.

Ὡστόσο, ὅπως καὶ νᾶναι, ὁ ἄνθρωπος, δὲν εἶναι πρίγκηπας Ἄμλετ. Δὲν μονολογεῖ, καθὼς ὁ Προῦφροκ τοῦ Ἑλιοτ, ἐπιβεβαιώνοντας τὸν δευτερευόνα, μὴ ἥρωϊκὸ ρόλο του, στὴ ζωῆ.

Διψασμένος γιὰ μάθησι καὶ ἀνανέωσι θὰ διατρέξει ὀρθὸς καὶ περιόνους ὀλόκληρη τὴν τροχιά τοῦ Πεπρωμένου Του.

Ἰδιαίτερα ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες οὐδέποτε δὲν θὰ πρέπει νὰ τὸ λησμονοῦμε αὐτὸ ὅσο κι' ἂν εἴμαστε πολιτισμικὰ γερασμένοι, ἂν καὶ ἐμεῖς αἰεὶ παῖδες ἐσμέν.

Ἡ σκέψι μας - ὡς Ἕλληνες καὶ μάλιστα Εὐρωπαῖοι - εἶναι ἡ ἰδέα πού σχηματίζουμε ἀπὸ τὰ πράγματα. Μιλοῦμε συνεχῶς γιὰ τὶς σχέσεις ἀνάμεσα στὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴ σκέψι, ἢ ἀνάμεσα στὸ Πνεῦμα καὶ στὴν ὕλη. Τὶ σημαίνουν ὅλα αὐτὰ; Ποιὸς ἄραγε εἶναι ὁ σπουδαιότερος ρόλος στὴν ἱστορία τοῦ πολι-

τισμού: τῆς ὕλης ἢ τοῦ πνεύματος, τῆς ὑπαρξῆς ἢ τῆς σκέψης; Ποιὸ εἶναι ἀρχαιότερο ἀπὸ τὸ ἄλλο;

Τὴν ἀπάντηση τὴ γυρεύουμε ἀπὸ τὴν Ἐπιστήμη, ἀλλὰ φορές, σχεδὸν πάντοτε, δὲ μᾶς τὴ δίνει. Φταίει, ἴσως, ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ δυστακτικὴ μας στάση ἀπέναντι στοῦ πρόγονό μας: homo Sapiens. Ὁ homo Sapiens - ὁ σοφὸς ἄνθρωπος ἐκποιεῖ τὴ σοφία του, στὴν πλήθουσα ἀγορὰ τῶν μεταπρατῶν - τῶν τεχνικῶν γνώσεων, καὶ σπεύδει ἀσθμαίνοντας νὰ μεταποιηθεῖ, σ' ἕνα ἀηδῆ ἄνθρωπο ἔντομο!

- Αὐτὸς ὁ σοφός, μᾶς εἶπε καὶ μᾶς δίδαξε προσφάτως. Ἡ ἰσχὺς τῆς Τεχνοκρατίας καὶ τῆς βίας της, πάντοτε, ἦταν τερατώδεις πραγματικότητες. Ὡστόσο, σήμερα ἔχουν ἐξαπολυθεῖ σ' ὀλάκερη τὴν οἰκουμένη γυμνές, προκλητικὲς καὶ ἀσύστολες!

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἄθλια πολιτικὴ καὶ πολιτισμικὴ κατάσταση οἱ ἄνθρωποι ποὺ ζοῦν μέσα στοῦ νεανθρωπισμό, μόνον μιὰ δυνατότητα διαθέτουν, γιὰ νὰ σώσουν τὸ μέλλον τοῦ Ἄνθρώπου. Νὰ εἶναι ἔτοιμοι καὶ αὐτοί, ἐπίσης, γιὰ τὸν ἀγῶνα καὶ γιὰ τὸ Θάνατο!

Στὴ προκειμένη περίπτωση τῆς ἐτοιμότητας τῶν νεοανθρωπιστῶν ἡ φαντασία - ὅλων εἶναι δι α γ ε ρ μ έ ν η καὶ σπεύδει ζητώντας μάταια, ὅπως νομίζεται, ἔ λ ε ο ς, σ ε ὄ ν τ α ὑ π έ ρ - φ υ σ ι κ á. Ἐδῶ προέχει ἡ μοιρολατρία καὶ ἡ ἀμάθεια, αὐτὲς καὶ οἱ δυὸ φέρνουν τὴ σύγχυση στὸν Πολιτισμό; Σίγουρα ναί. Καὶ τώρα, ἐν ἀναμονῇ τῶν βαρβάρων ἐναποθέτουμε τὶς ἐλπίδες μας, ὄχι πλέον στὴν πυρὰ τῶν ἱεροεξαστῶν τοῦ... Τολέδο, ἀλλὰ στὴν ἐν ἐγρηγύρσει σκέψη μας - τὴν ἐπαναστατημένη καὶ στή λ ο γ ι κ ῆ.

(συνεχίζεται)



## ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

### ΘΕΑΤΡΟ

#### Θέατρο Νότου

#### Το Τέλος του Οίκου τών 'Άσερ Στήβεν Μπέρκωφ

Υπάρχει θεατρικά ένας έντυπωσιακός διάλογος του παραλόγου στο έργο. Το τέλος του οίκου τών Άσερ που είναι αρκετός να δώσει αυτός και μόνο αυτός, χάρις στην εύρυστατη χρησιμοποίηση τεχνικής, φράσης και λέξης ένα αυτοδύναμο θεατρικό κείμενο σύγχρονης όμως θεατρολογίας.

Όμως τὰ πολλά σημεία τῆς σκηνικῆς ἀνέλιξης πού τὰ στηρίζει καί τὰ μεταφράζει ἕνα ἐπιχειρούμενο τρομάδες κινηματογραφικό σύνδρομο, διαφοροποιούν τήν προκειμένη ἐντύπωση. Ἐτσι δέν ἔχουμε καθαρό, ἐποπτικά καί στά ποστά, θεατρικό ἔργο ἀλλά μιά κινηματογραφική δρᾶση καί ἐν δυνάμει παράκρουση πού συγγενεῦει μάλιστα καί μέ τήν σκηνοθετική σχολή τοῦ Θ.Π.

Τὸ σημαντικό χαρακτηριστικό τοῦ ΠΟΕ πέρα ἀπὸ τὴν τόσο μυστηριακὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ συγγραφικοῦ του προσανατολισμοῦ, εἶναι ἡ ἐγκεφαλικὴ γραφή. Ὁ συγγραφέας τὸν ἀποδεσμεύει ἀπὸ τὴν ἀπρόσιτη διαλεκτικὴ τοῦ πεζοῦ καί τὴν φορμάρει στὴ διαλεκτικὴ τοῦ θεατρικοῦ σκηνικοῦ.

Ἐμβολιάζει τὸ κείμενο, μέ κίνηση σπονδυλωτῆς ἔκφρασης στὸ ἐδώ κι' ἐκεῖ, μέ σιωπὴ, παντομίμα, μέ ἀναφορὰ στὴν καυτὴ παράθεση ἀπάντησης καί ἐρώτησης στὸ ΠΟΥ, καί στὴ διακοπτόμενη ἄλογα ἀλλά καί συνεχιζόμενη ἀνάγνωση, συμπληρωματικῆς πληροφόρησης, μέ τὸν διαχωρισμὸ τοῦ χρόνου σὰν περιγράμμα ἀναμενόμενης δραματικῆς ἀνακοίνωσης, μέ τὶς πολλαπλῆς ἐπεξηγήσεις πάνω στὴν ἀντικειμενοποιημένη λέξη σὰν προφητεία καί αἰφνιδιασμὸ.

Καί μέ τὴν καταλυτικὴ βεβαιότητα στὴν ὑπόδειξη μιᾶς νοηματικῆς διαδρομῆς ὅσο διαρκεῖ ἡ διατεταγμένη πορεία ἀπὸ τὴν τρέλα πρὸς τὸ θάνατο ἢ καί τὸ παράλογο φαντασίωσης πού εἶναι θάνατος δίπλα πρὸς τὴν τρέλα.

Όμως αὐτὸ τὸ τραγικὸ στίγμα ἀπομακρύνει τὸν οἶκτο ἀπὸ τὴν ἱστορία, τὴν ἀφήγηση καί τὸ μῦθο καί ἀπαγορεύει στὸν ὅποιο τρίτο, νὰ περιμαζεύει δείγματα ἀπὸ τὴν συγκίνηση τῆς παρουσίας στιγμῆς. Τὸ ἔργο προσφέρει τὴν ἐπικοινωνία ἐνὸς ἄλλου κόσμου ἀφοῦ πλάθει, ἕνα μυστικὸ πρόσωπο ἀπὸ ἀπελπισία, τρέλα καί συντηρούμενο θάνατο. Εἶναι ἕνα κείμενο πού περιφρονεῖ τὴν μοίρα σὰν διαλογισμὸ προσέγγισης καί ἀνατροπῆς.

Πρόσθετα ἡ ἀμίλετιος νεκροκεφαλὴ στὴν ἀρχὴ τοῦ ἔργου δημιουργεῖ πρὸς στιγμὴν ἄλλες παραμέτρους θεατρικοῦ προσανατολισμοῦ πού στὴ συνέχεια διαφοροποιούνται.

Καί οἱ τρεῖς ἠθοποιοὶ πού ἔπαιξαν στὸ ἔργο ἔδωσαν μιά λαμπρὴ παράσταση καί διακρίθηκαν στὸ ὕψος καί στὴν ποιότητα.

Εἶναι ὁ Ἄκης Σακελλαρίου, Ναταλία Καποδίστρια, Νίκος Καραθάνος.

Ἡ κριτικὴ μας δέν ἀντιλέγει στὰ ὅσα διασκεύασε ἀπὸ τὸν ΠΟΕ ὁ διάσημος ἄγγελος δραματογράφος ὅπως παρουσιάζεται στὸ πρόγραμμα ἀλλά στέκεται σὲ ὀρισμένα τινὰ τῆς ἐλληνικῆς σκηνοθετικῆς δουλειᾶς τοῦ Κ. Ἀρβανίτικη.

**Μ. Πράτσικας**

## ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΠΕΝΘΗ

### **Ὁ Πατὴρ Διονύσιος**

Ἐνα πλείγμα γιὰ τὴ πόλη μας, μία ἀραιώση τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ της κόσμου, ἀποτελεῖ ἡ ἀπώλεια τοῦ Πατρὸς Διονυσίου Πιεράκου.

Ἡ φλογερὴ πίστη του, ἡ μόρφωσίς του ἀλλὰ καὶ ἡ βαθεῖα καὶ θεόπνευστός ἀγάπη του πρὸς τὸν συνάνθρωπό μας, ἀποτελοῦσε μία ἀσπίδα γιὰ τὴν Κοινωνία τῆς Ἡπειρωτικῆς Πρωτεύουσας.

Φτωχοὶ ὄντες καὶ ἀσκεπεῖς, θὰ ἀντιμετωπίσουμε τὴν κρίση πού ξέσπασε σὲ κάθε σημεῖο τῆς ζωῆς μας καὶ θὰ ἐπικαλούμαστε τὴν βοήθεια τοῦ "Ἀγαθοῦ γέροντος" εὐρισκομένου εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὁ ὁποῖος καὶ ἀπὸ 'κεῖ θὰ προσεύχεται γιὰ μᾶς.

\*

### **Ὁ Δημήτριος Βακάλης**

Ὁ Ἑλληνικὸς Ἀστὴρ μὲ τὴ διεύθυνση τοῦ κυρίου Δ. Βακάλη ὀρφάνεψε καὶ μᾶς ἀφήνει νὰ αισθανθοῦμε ἀκόμη πιὸ ἐκτεθειμένοι στὴν νεοβαρβαρικὴ εἰσβολὴ τῶν Μ.Μ.Ε. Ἡ ἀπλότητα τοῦ διευθυντοῦ αὐτοῦ τοῦ περιοδικοῦ, καθὼς δὲ καὶ τὸ ὄξυ πνευματικὸ κριτήριό δημιούργησε μία ἄλλη ἔπαλξη γιὰ τὸν πνευματικὸ χῶρο τῆς πόλης μας, δίνοντάς της ὑπόσταση καὶ τὴ θέση πού τῆς πρέπει σ' αὐτὸ τὸ χῶρο τῆς πατρίδας μας.

Ἡ "Η.Ε." ἐκφράζει τὴ βαθεῖα της θλίψη καὶ εὐχεται τὴ συνέχεια αὐτοῦ τοῦ περιοδικοῦ.

\*

### **Ὁ Ἰωάννης Τσοκάνης**

Ἡ πληθώρα ἀπωλειῶν μορφῶν πού διαμόρφωσαν τὴν πόλη μας μᾶς κάνει νὰ ἀναλογισθοῦμε καὶ νὰ αισθανθοῦμε ἀνησυχίες γιὰ τὸ μέλλον τῆς πόλης μας.

Ὁ κος Ἰωάννης Τσοκάνης μὲ τὸν Κινηματογράφο του "ΟΡΦΕΥΣ" προσέδωσε μία ἰδιαίτερη ὑφή στὰ Ἰωάννινα, ἐνῶ ὁ θερινὸς κινηματογράφος, ἀποτελέσει ἔπαλξη μιᾶς Τέχνης πού φθίνει.

Ἡ ἀπώλεια αὐτοῦ τοῦ Κινηματογραφιστῆ συνδέεται μὲ μία παντελὴ ἔλλειψη προβολῆς ταινιῶν, κατὰ τὴ θερινὴ περίοδο, στὴ πόλη μας, καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ ντροπὴ γιὰ ὅλους μας.

Κάτω ἀπὸ αὐτὲς τίς σκέψεις ἐκφράζουμε τὴ βαθύτατη θλίψη γι' αὐτὴν τὴν ἀπώλεια καὶ τὴν ἀπόλυτη θέληση νὰ συμβάλλουμε στὴ συνέχεια τοῦ ἔργου του.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ